

Motion

1983/84: 2957

Lars Werner m. fl.

Förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1984/85, m. m. (kompletteringsproposition) (prop. 1983/84: 150)

I

I årets kompletteringsproposition uttrycker regeringen stor optimism över den ekonomiska utvecklingen. Den menar att dess politik i huvudsak lyckats, att "vi" på "praktiskt taget alla områden" närmat oss de mål som den uppställt i sin ekonomisk-politiska strategi. Vi förespeglas alltså att de krisfenomen den svenska – och f. ö. hela den internationella – kapitalistiska ekonomin har präglats av under mer än ett årtionde, nu skulle vara på väg att övervinnas.

Dess värre är det inte mycket som talar för att så skulle vara fallet. Om regeringen verkligen tror att den nuvarande konjunkturella uppgången skulle vara inledningen till en ny längre ekonomisk blomstringsperiod kommer den själv att bli besviken, men framför allt leder den in arbetarrörelsen i en återvändsgränd. En konjunkturell uppgång är bara kortvarig.

De långsiktiga utvecklingstendenser som kapitalismen framkallar ställer också krav på kvalitativt nya lösningar. Om arbetarrörelsens mål skulle begränsas till att få in ekonomin i en tillfällig högkonjunktur överlåter den åt storfinansen att bestämma inriktningen på framtidens samhälle. Detta skulle innebära ett samhälle med ökande utslagning, växande ekonomiska, sociala och kulturella skillnader, med allt mindre möjligheter till demokratisk kontroll av en alltmer transnationellt styrd utveckling.

II

Sedan början på 1950-talet har den svenska ekonomin utvecklats i någorlunda regelbundna 5-åriga konjunkturcykler. Detta betyder att det varit i stort sett 5 år mellan högkonjunkturåren. Sedan 1960-talets mitt är det påfallande att den årligt genomsnittliga tillväxttakten i ekonomin – cykel efter cykel – varit i avtagande. 1960–1964 ökade BNP med 4,9% i genomsnitt per år, 1970–1974 med 3,5%, 1975–1979 med 1,4% och 1980–1984 (inkl. den reviderade finansplanens prognos för 1984) med 1,1%.

Tillväxttakten som prognostiseras för 1984 till 2,8 skall jämföras med att BNP 1979 (närmast föregående "toppår") ökade med 3,8% och 1974 med 4,3%. Industriinvesteringarna blir 1984 ungefär lika stora som de var 1979 och endast 68,7% av vad de var 1974. Enligt den reviderade nationalbudgeten låg kapacitetsutnyttjandet i industrin "vid konjunkturbotten 1982 på en historiskt sett rekordlåg nivå. Ökningen sedan vändpunkten har hittills

varit svagare än vid uppgångarna 1972-74 och 1978-79." Även om ökningen än fortsätter en tid synes inte utvecklingen hittills tyda på en avgörande förändring av den långsiktiga trenden.

I samma riktning pekar arbetslöshetens förändring. Trots att vi nu är inne i en högkonjunktur kvarstår en arbetslöshet som är dubbelt så hög som den som registrerades under lågkonjunkturåren på 1960-talet och nästan dubbelt så hög som den som registrerades 1974 och 1979. Detta trots att de arbetsmarknadspolitiska insatserna nu är betydligt mera omfattande än tidigare. Dessa insatser är i många fall till den enskildes fromma, men är likväl ett sätt att dölja den arbetslöshet som ekonomin eljest skulle ha skapat.

Även om regeringens prognoser om en något minskad arbetslöshet skulle slå in, ändrar inte heller det den långsiktiga bilden.

Hittills tycks konjunkturuppgången till stor del ha varit "exportledd", vilket ju varit strategin. Politiken har nu helt inriktats på detta. Den kraftiga devalveringen 1982 har förvisso här haft en viss effekt - men den stora effekten är att den bidragit till en inkomstomfördelning till kapitalägarnas förmån. Men inte heller en exportökning, som starkt bidrar till en tillväxt av BNP, innebär någon långsiktig förändring.

Tvärtom ökar denna beroendet av den internationella konjunkturutvecklingen - den tjänar Sveriges tillväxtsiffror i konjunkturuppgången, men kommer å andra sidan att slå hårdare tillbaka när konjunkturerna vänder. Man kan ju inte i längden devalvera fram en ökad export. En devalvering är ju en förlust för folkhushållet i den meningen att man måste betala för sin import med en högre exportvolym än förut.

Devalveringen innebär ju också en inkomstomfördelning inom landet från hemmamarknadsproduktion och löntagare till exportindustrins kapitalister. Den devalvering som genomförts har naturligtvis inverkat menligt på såväl reallöner som på hemmamarknadsefterfrågan. Detta visar också en jämförelse mellan de senaste högkonjunkturåren: den "inhemska efterfrågan" har denna gång spelat en betydligt mindre roll för uppsvinget än tidigare.

På en punkt avviker den innevarande högkonjunkturen tydligt från den 1979 och i någon mån från den 1974. Det gäller företagens vinster och inkomst- och förmögenhetsfördelningen. Denna gång har det skett en mycket kraftig ökning av företagsvinsterna och av de stora förmögenhetstillgångarna. Inte bara den statliga politiken utan även hela det kapitalistiska samhällets etablissemang har eftersträvat detta. Profiterna har också ökat på lönernas bekostnad. Enligt den officiella statistiken (rev. nationalbudget tabell 8:5) utgjorde tillverkningsindustrins "lönekostnad" 1977 85% av förädlingsvärdet, medan man förväntar sig att den skall utgöra endast 68% 1984. Det anmärkningsvärda här är att löneandelen minskade med 7,3 procentenheter under 6 år av borgerliga regeringar medan den förväntas ha minskat med 9,7% efter 2 år med en socialdemokratisk

regering. Företagens vinster beräknas i år bli högre än vad de var 1974 – det år då företagen sades göra stora "övervinster". Samtidigt har det skett en enastående förmögenhetsuppräkning framför allt för aktieägarna. Bara under tiden efter valet 1982 har aktieförmögenheten ökat med mer än 150 miljarder kronor, vilket bara till en mindre del beror på "nyemitterade" aktier.

Denna utvecklings "andra sida" har varit så sänkta reallöner för de arbetande att flera måste få sociala bidrag för att klara sin försörjning och att den sociala segregationen i samhället tilltagit. Dessa förhållanden har också bildat en materiell grund för den propaganda för mera individualism, egoism och hänsynslöshet som de borgerliga krafterna bedriver, framför allt med SAF och de borgerliga högerkrafterna i spetsen.

Denna kraftiga omfördelning av samhällets produktion till de arbetandes nackdel har skapat ökade finansiella tillgångar hos många storföretag. De likvida tillgångarna i näringslivet bedöms vara av storleksordningen 160 miljarder kronor – vilket är mer än dubbelt så mycket som det statliga budgetunderskottet. Likväl har detta inte lett till någon påtaglig och långsiktig investeringsuppgång inom landet. Vad som däremot har skett är en kraftig ökning av kapitalexporten. 1983 beviljades av riksbanken tillstånd till direktinvesteringar på nära 12 miljarder kronor, vilket i volym mätt (dvs. sedan inflationen räknats bort) innebär mer än en fördubbling av dessa tillstånd mot 1979. Under det första kvartalet av 1984 synes utlandsinvesteringarna ha fortsatt att öka.

III

Den högkonjunktur vi nu är inne i tycks således inte utgöra någon vändpunkt för den svenska ekonomin. De tendenser till stagnation som blivit allt tydligare under det senaste årtiondet lever kvar även om de tillfälligtvis skyls över av den konjunkturrella uppgången. Efter 1984 kommer 1985 och 1986.

Högkonjunkturen är inte heller framkallad av regeringspolitiken. Även om regeringen genomförde devalveringen vid ett konjunkturläge där det svenska exportkapitalet kunde dra fördelar av denna, så har regeringen i övrigt fört en tillväxtåterhållande politik. Enligt den reviderade nationalbudgeten var den finanspolitiska effekten av statens ekonomiska göranden negativ för BNP-tillväxten 1983 och kommer i än högre grad att bli det 1984. Den tillväxthämmande eller "kontraktiva" effekten uppmättes för 1983 till 1,4% och beräknas 1984 bli 2,2% vad gäller den statliga verksamheten. Då vår BNP produceras av ca 4,2 miljoner "sysselsatta" kan man hävda att varje procentenhet av BNP motsvarar 42000 sysselsatta. Den kontraktiva verkan av den statliga politiken skulle således öka arbetslösheten med ungefär 90000 personer.

Regeringspolitiken – såväl före som efter 1982 – har aktivt bidragit till den kraftiga ökningen av företagens vinster och den alltmer ojämna förmö-

genhets- och inkomstfördelningen. Den stora devalveringen i början av oktober 1982 accentuerade starkt denna utveckling. Tendenserna till en allt aktivare statlig inkomstpolitik mot de arbetandes fackliga intressen har förstärkts.

Denna politik för att hålla nere lönerna utgår ifrån föreställningen att det är de arbetandes löner som driver på inflationen. Detta är en borgerlig klassposition, som grovt förenklar och förfalskar verkligheten. Vi lever inte i de nationalekonomiska läroböckernas idylliserade och till matematiska formler anpassade värld. Vi lever i klasskampens realiteter i ett monopolkapitalistiskt samhälle. Monopoliseringen inom näringslivet möjliggör för de stora företagen att trissa upp priserna för att därigenom tillskansa sig ökade profiter. Om en löneökning utöver produktivitetshöjning leder till ökade priser beror på styrkeförhållandena på marknaden och i klasskampen. Det finns häri ingen fix automatik. Vidare är det en rad faktorer som i det moderna kapitalistiska samhället pressar fram inflation. Dit hör de ökade utgifterna för varucirkulationen – reklam, PR och växande administration – de alltmer utpräglade parasitära dragen hos kapitalismen med mera av spekulation, kredithandel och ränteocker, den tilltagande transnationaliseringen och den därigenom växande makten för de stora internationella koncernerna.

Det går således att öka löner på profitternas bekostnad utan att detta skulle leda till inflation. Utvecklingen under de senaste åren har emellertid entydigt varit den motsatta: Profiterna har ökats på lönernas bekostnad. Löneökningar har varit en nödvändig försvarskamp för att de arbetandes andel av produktionsresultatet inte skulle ha krympt mera än vad som faktiskt skett.

Utgångspunkten för regeringens anti-inflationspolitik är därför felaktig. En politik som syftar till att hålla tillbaka lönerna leder inte till att inflationens orsaker undanröjs. Däremot kan flera av de konkreta åtgärder regeringen nu vidtagit eller föreslår låta sig inordnas i en politik för omfördelning till de arbetandes förmån om angreppen på lönerna utmönstras. Ett effektivt pris- och hyresstopp som regeringen nu genomfört kan försvåra för kapitalägarna att omedelbart reellt urgröpa värdet av löneavtalen – något som vi många gånger förordat i polemik mot regeringspartiet. Det kan också anses befogat med stopp för höjningar av aktieutdelningarna och en särskild likviditetsdeposition från företagen även om dessa åtgärder som de nu är utformade främst innebär en tidsförskjutning eller ett villkorsupplyllande för att kapitalägarna skall få åtnjuta sina högre profiter. Men ses hela "regeringspaketet" som en del i en löneåterhållande politik blir dess följd att arbetare och tjänstemän skall avstå löneökningar, medan kapitalet under en tid icke får höja priser, hyror eller disponera en del av sitt kapital. Den fördelningspolitiska effekten av regeringens förslag blir alltså beroende av hur lönekampen utvecklas. Regeringens egen strävan här – utifrån dess felaktiga inflationsteori – är att hålla nere lönerna,

varigenom de arbetande i det långa beloppet skulle förlora också på detta paket. Åtgärderna mot företagen är till stor del illusoriska genom sin tidsbegränsade karaktär. De måste ha en delvis annan utformning och vara insatta i en annan strategi. Dessutom kan den föreslagna depositionen från kommunerna för många kommuner innebära en direkt verksamhetsneddragning. Också en sådan drabbar mest arbetarklassen.

Regeringen påstår själv att dess "krispolitik" på kort sikt innebär "vissa fördelningspolitiska påfrestningar". För att motverka detta har den genomfört vissa skattejusteringar. Men den mycket starka förmögenhetsövervältringen och -koncentrationen till landets överklass har fortsatt och knappt påverkats av de vidtagna justeringarna. En åtgärd fick på kort sikt t. o. m. motsatt verkan. När omsättningsskatten infördes på aktiehandeln reagerade börsen med ett "glädjesprång" och ökade aktiekurser, därför att förslaget var så blygsamt.

Huvudmålet för regeringen har dock varit att öka "lönsamheten" för företagen, t. o. m. dess löntagarfonder fick i slutändan som huvudmotiv att de skulle få arbetarna att acceptera ökade vinster. De skattejusteringar som regeringen därför vidtagit som riktat sig mot kapitalägarna har därför mer varit ett sorts spel för att bedåra publiken än de varit mera allvarligt syftande att motverka förmögenhetsövervältringen – ett spel som stundom dock är bättre än inget spel alls.

Det sagda innebär inte att arbetslösheten och de ökade klyftorna skulle vara följden främst av den förda regeringspolitiken. Arbetslöshet skapas av den kapitalistiska ekonomins funktionssätt, dess konkurrens, kapitalkoncentration och dess samhälleligt sett planlösa utveckling. Hur klassklyftorna förändras beror i grunden på styrkeförhållanden mellan samhällsklasserna. Men regeringspolitiken är inte bara ett passivt uttryck för dessa förhållanden utan kan också gripa in och påverka dem.

I de analyser som ligger bakom regeringens politik torgför man tankegångar som alltmer ligger i linje med de borgerliga föreställningarna – även om dess politiska praktik ännu inte helt fullföljer en sådan linje.

Det finns dock en alltför stark tendens att regeringen är på väg bort från att strida för sådana klassiska mål som full sysselsättning och rättvis inkomstfördelning. Detta kommer till praktiskt uttryck i regeringens allmänna ekonomiska politik. Det kan också framläsas ur "nya" ideologiska strömningar som nu gör sig alltmer breda inom regeringspartiet. I regeringens långtidsutredning – främst författad av dess ekonomiska experter – sänks sysselsättningsambitionerna till att få ned arbetslösheten till 2% (dvs. ca 85 000 öppet arbetslösa). Den alltid – åtminstone pliktskyldigt – återgivna målsättningen för den ekonomiska politiken om rättvis inkomstfördelning har i samma skrift ersatts med "god lönsamhet i näringslivet". Kanske har ärligheten vunnit på detta – men som uttryck för en ideologisk och politisk förändring av en arbetarregering är det allvarligt.

Detta är inte sagt för att misskreditera regeringens avsikter. Den vill förbättra Sveriges ekonomi utan att ändra det ekonomiska systemet. Den vill visa att den effektivare kan regera det borgerliga samhället än de borgerliga partierna. Den vill visa att den kan skapa bättre betingelser än dessa för det svenska kapitalets tillväxt. Den står i detta arbete starkare och självständigare gentemot kapitalet än de borgerliga partierna. Men då den nöjer sig med att skapa förbättrade tillväxtbetingelser inom det rådande systemets ramar kan den inte ingripa i denna tillväxts kvalitativa sidor. Ett sådant ingripande kräver förändringar av det ekonomiska systemet och dess maktförhållanden. Den nya teknik, med vars hjälp kapitalet rationaliserar för att öka inte bara vinster, utan också kontroll över de arbetandes arbete, för att än mer förvandla de arbetande till teknologins bihang, för att än mer dela upp samhällets ekonomiska liv i styrande, styrda (och allt fler utslagna), kan inte utan ändrade maktförhållanden användas för att stärka de arbetandes position i arbetet och samhället. Ändrade maktförhållanden uppnås inte genom försök att bygga upp en ny klassamarbetsanda. Visserligen kan samarbete med dem som vill öka sin övermakt och fördjupa folkets maktlöshet på kort sikt synas vara det minst konfliktfyllda. Men vilka framtida förhållanden utvecklar sig därur? 1984 är inte 1938.

IV

De utvecklingsdrag som skapar den långsiktiga kris kapitalismen är inne i är intimt sammankopplade. Med kapitalets tilltagande koncentration och monopolisering följer en alltmer internationellt förgrenad verksamhet. Denna process har underlättats av – och underlättat – den starka teknologiska utvecklingen såväl inom kommunikationer som produktion.

Denna kraftiga tillväxt av produktivkrafterna används främst för en allt intensivare rationalisering. Detta får på flera plan vittgående följder för samhällets utveckling och för arbetets roll. De nya tekniska landvinningarna minskar behovet av vissa kategorier lönarbetande. Ett av deras huvudsyften är ju också att minska de arbetandes antal som behövs för en given produktion. Samtidigt har de tekniska landvinningarna förstärkt möjligheterna till en uppdelning av många arbetsuppgifter i förenklade delmoment. Detta inte bara degraderar yrkesarbetet inom stora delar av produktionssapparaten, det möjliggör också en utflyttning av tekniskt avancerad produktion till länder där lågutbildad, rättslös och hänsynslöst underbetald arbetskraft kan utnyttjas. Detta i sin tur förstärker tendenserna till ekonomisk stagnation för produktionen inom vissa delar av de utvecklade ländernas näringsliv, skärper transnationaliseringen, men också kampen mellan monopolerna. Samtidigt skapar det nya sociala siktningar inom de utvecklade länderna och ökar tendenserna till såväl utslagning som till yrkesmässig segregation mellan dem som kommenderar den nya teknologin och dem som underordnas eller riskerar slås ut av den.

I sig förklarar denna av de transnationella storbolagen styrda nya internationella arbetsdelning bara delvis de "strukturella" problemen i de utvecklade kapitalistiska länderna – eller rättare – för dessas arbetskraft. Själva monopoliseringen sätter också gränser för produktionens expansion, vilket bidrar till den på lång sikt avtagande tillväxten. Monopolen vill inte förstöra sina monopolpriser med en alltför kraftig produktionsexpansion – samtidigt verkar de också för en total dämpning av utvecklingen av de arbetandes köpkraft, vilket skärper motsättningen mellan produktion – vad som kan produceras – och vad som kan konsumeras till monopolens priser. Dessutom minskar monopoliseringen vad man kan kalla lågkonjunkturernas "sanerande" karaktär. Lågkonjunkturer är kapitalförstörande men skapar utrymme för nya investeringar och därmed ökad expansion när ekonomin går in i högkonjunktur. Men många av de dominerande storföretagen kan nu möta konjunktursvängningar med variationer i sitt utnyttjande av sin produktionsförmåga (kapacitetsutnyttjandet). Först när kapacitetsutnyttjandet är mycket högt tar expanderande nyinvesteringar fart – men mycket tyder på att konjunkturer numera är så nära sin vändpunkt när investeringarna skjuter fart, att dessa snart mattas. På litet sikt leder detta till allt tydligare stagnationstendenser.

Vi står alltså mitt uppe i en väldig utveckling av mänsklighetens produktivkraft, i en – som det stundom heter – "teknisk vetenskaplig revolution" som skulle kunna bana vägen för helt nya förutsättningar för vårt arbete och vår produktion. Aldrig förr har möjligheterna varit så stora att befria världen från fattigdom och skapa ett bra liv för alla folk. Men den nya teknologin används i den kapitalistiska världen för att stärka de stora monopolens makt och för att försvaga arbetarklassens ställning. Den nya teknologin skulle kunna användas för att mildra världens annalkande resurs- och miljökris men används i händerna på de stora monopolen till förstärkt rovdrift. Dess resurser mobiliseras också för nya förintelsemedel för den militära kapprustningen.

I förening med monopolkapitalismens övriga utvecklingsdrag har den nya utvecklingen skapat en växande kvardröjande arbetslöshet och krympande realinkomster för de arbetande. I de utvecklade kapitalistiska industriländerna finns en registrerad arbetslöshet på över 30 miljoner – och skulle vi därtill räkna förhållandena i de av kapitalismen kontrollerade utländerna skulle vi få räkna arbetslösheten i hundratals miljoner. I den mest utvecklade kapitalistiska nationen USA mäter den registrerade arbetslösheten omkring 10 miljoner och antalet som tvingas dra sig fram under existensminimum uppskattas till 35 miljoner.

Vi kan alltså se att en vetenskaplig teknisk process som skulle kunna frigöra oanade möjligheter till social blomstring snarast blir till en boja för stora delar av folken när den styrs av de stora monopolen.

I denna situation arbetar borgerligheten för än friare förhållanden för de stora monopolen och för att den sociala segregeringen skall slå ännu

hårdare än vad den gör. Borgerlighetens strategi är ett med de transnationella bolagens intressen. Den vill som led här i minska den offentliga sektorns sociala verksamhet, öka området och möjligheterna för privat verksamhet, få bort mesta möjliga av samhällelig kontroll av storföretagens verksamhet. Den predikar ihärdigt individualism och egoism och söker på olika sätt att luckra upp de arbetandes solidaritet, sammanhållning och fackliga organisering. Detta har starkt bidragit till tendenser till kulturell upplösning, en förråad hänsynslöshet mot medmänniskor, en groende fascistisering, och en förvärrad kriminalitet. Samma borgerlighet vars ideologiska apparater bidrar till dessa tendenser förfasar sig ofta över omoralen. Den kräver på en gång mera individualism och egoism under namn av frihet och mera polis för att ta hand om vissa av denna propagandas extremprodukter.

Borgerlighetens propaganda får en materiell grund i de förändringar som kapitalismen åstadkommer i den otrygghet och känsla av maktlöshet som följer i den militära rustningens, transnationaliseringens och monopolismens fotspår. Krisen och stagnationen slår också mot delar av befolkningen, det är bara en minoritet som är arbetslös, bara en minoritet som måste gå till det sociala, bara en minoritet som slås ut. Däremot finns det också en minoritet av nyrika spekulanter och personer som gör stora klipp. Denna verklighet skapar ett klimat gunstigt för individualistisk propaganda.

Mot hela denna process av transnationalisering, mot användandet av den nya teknikens stora möjligheter för så många destruktiva ändamål som nu och för att skapa ytterligare sociala klyftor och degradera arbetet, måste arbetarrörelsen utveckla en motstrategi. Av en sådan finns det inte ett spår i regeringens "tredje väg-strategi", som enbart tar upp konjunkturpolitiska aspekter, utan att vidröra de livsavgörande utvecklingsdrag som nu verkar. Generationers sociala och politiska kamp kan gå förlorad om arbetarrörelsen inte utvecklar en strategi för samhällelig förnyelse i strid mot de destruktiva tendenser den tekniskt vetenskapliga revolutionen i det transnationella kapitalets händer frammanar.

Den ekonomiska politiken måste i denna situation utgå från följande strategiska huvudmålsättningar:

1. att säkra ett nationellt oberoende och en ram för en självständig ekonomisk politik och motverka transnationalisering och de transnationellt verkande finansimperiernas inflytande över ekonomin,

2. att bekämpa den långsiktiga tendensen till en växande reservarmé av arbetslösa och undersysselsatta och erövra full sysselsättning som tryggar allas rätt till ett meningsfullt arbete,

3. att hindra en fortsatt försvagning av lönarbetarnas ställning i samhället, att stoppa tendenserna till ökad segregation och att minska klassklyftorna och med målsättningen att avskaffa klassamhället,

4. att genomgripande demokratisera samhället genom att erövra storkapitalets nyckelpositioner och därmed skapa ett ökat folkligt inflytande över landets ekonomi och utveckling.

5. att ge den tekniskt-vetenskapliga omvälvningen – och särskilt den "nya" elektroniken – en demokratisk karaktär ägnad att främja jämlikhet, social rättvisa och de arbetandes överblick och kontroll över sin arbetssituation.

6. att försvara den offentliga samhällsverksamheten mot kapitalistisk privatisering, vilken främjar den sociala segregationen, men samtidigt utveckla en offentlig verksamhet som befrias från förmynderi och stelbenthet, som bygger på folkligt inflytande och kontroll, som befordrar rättvisa och effektivt gagnar medborgarna.

V

En politik som syftar till att uppnå dessa strategiska målsättningar kan inte förlita sig på att kapitalets exportindustrier skall utgöra huvuddrivkraften i den ekonomiska utvecklingen. Det privata storkapitalet lösgör sig alltmer från sin nationella grund. Den långsiktiga utvecklingen pekar på alltmer av transnationalisering och utrationalisering av mänskligt arbete. Därför måste kapitalbildning och investeringar i växande grad ställas under samhällelig kontroll och organiseras i samhälleliga former under demokratiskt inflytande. Ett minimikrav att utgå ifrån är att den nuvarande valutastiftningen tillämpas restriktivt mot utlandsinvesteringar och kapitalexport. Samtidigt måste det föras en aktivt arbetsskapande politik inom landet. Regeringen bör därför utarbeta en plan för produktionslivets framtida utveckling. Denna plan kan inte bara vara passiva prognoser av förmodad utveckling eller framräknande av vad man tror krävs för en viss utveckling under förutsättning av socialt status quo, som de nuvarande s. k. långtidsutredningarna. Den måste ha direkt aktiva element.

Ett sådant är ett utarbetande och genomförande av ett nationellt industriprogram i samhällelig regi. Detta bör vara av storleksordningen 100 000 jobb för att motverka den långsiktiga krympningen av industrisektorn. Men framför allt måste det vara av denna storleksordning för att en allt större andel av den framtida industriproduktionen skall vara föremål för medvetet tänkande och politiska beslut. Detta industriprogram bör dels betjäna en utvidgad offentlig verksamhet genom utvecklande av kollektiva transporter och kommunikationer, genom utvecklande av inhemska och förnybara energikällor, genom utvecklande av nationell micro- och dator-elektronik. Dels bör det komplettera våra basnäringar genom att innehålla t. ex. järnsvampverk (i landets malmområden), vidareförädling av sågverkens produkter. Dessutom bör det möjliggöra hemmaproduktion av nu importerade komponenter till den svenska verkstadsindustrin. Den inhemska produktionen av tekovaror bör utvecklas så att den motsvarar den beslutade 30-procentiga självförsörjningsgraden.

Ett annat aktivt arbetsskapande element är en planmässig utbyggnad av den offentliga sektorn, för att skapa en förbättrad infrastruktur och bättre social miljö för landets framtida utveckling. Områden som ter sig särskilt angelägna för utbyggnad är undervisning och forskning, transportväsende och kommunikationer, hälsovård, omvårdnad av äldre och barn samt kultur. Denna utbyggnad fordrar en budgetpolitik som inte gör det statliga budgetunderskottet till den stora fixpunkten för den ekonomiska politiken. Statsskulden är till stor del en form för sparandet i samhället. Problemet med den är främst att de räntor som betalas på statsskulden bidrar till en ojämnare inkomstfördelning, eftersom det är företag, banker och penningstarka personer som har stora möjligheter att – utöver statliga kreditinstitut – placera sina tillgångar i statspapper. Förvisso måste det hushållas effektivt med de offentliga medlen – men en allmän nedskärnings- och åtstramningspolitik hämmar den nationella ekonomins tillväxt (såsom redovisats i det föregående). Den banar också väg för privatiseringar, vilka förstärker den sociala segregationen. En tillväxtbefrämjande politik, en politik för allas rätt till arbete och goda inkomster minskar automatiskt budgetunderskottet. Men dessutom finns stora ekonomiska tillgångar koncentrerade hos landets storförmögenhetsinnehavare och storbolag som används på ett för samhället icke konstruktivt sätt. Denna överlikviditet och dessa spekulationspengar bör i ökad omfattning dras in till det allmänna för att möjliggöra en utbyggnad av den offentliga verksamheten och snabbt sätta flera människor i arbete, vilket i sin tur förstärker folkhushållet.

En utbyggnad av den offentliga sektorn betyder alltså inte nödvändigtvis en ökad lånefinansiering. Den kan ha en expansiv effekt på samhällsekonomin utan att underskottet ökar. Men minskning av budgetunderskottet är inte ett självständigt centralt mål. Det avgörande är samhällsnyttan och effekten för den ekonomiska utvecklingen.

En viktig del i den offentliga verksamhet som har direkt betydelse för folkets liv har den kommunala sektorn – kommuner och landsting. Efter 1980 har gång efter annan olika neddragningar gjorts av statliga bidrag till kommunernas verksamhet. Detta har lett till neddragningar på många områden. En av de mest kända åtgärderna därvidlag har varit indragningen av den kommunala beskattningsrätten av juridiska personer. I en motion som vi väckt med anledning av propositionen om kommunal ekonomi har vi visat hur denna beskattningsrätt bör återföras till kommunerna.

Ett sådant återförande innebär möjligheter till en förbättrad kommunal verksamhet under 1985 och därigenom möjlighet till nya arbeten.

De arbetsmarknadspolitiska medel som nu finns präglas alltför mycket av tjänstvillighet mot kapitalet och provisorier. Arbetsmarknadspolitiken måste mera inriktas på att skapa mera av bestående arbeten. Det gäller också att se till att arbetsmarknadsåtgärder kan organiseras på flerårsbasis

för att möjliggöra säkrare anställningsförhållanden och en bättre framförhållning. Det är också nödvändigt att förhindra att arbetsmarknadspolitiken nu utvecklas till en ny folkomflyttningspolitik. Visserligen är det bra för människor som tvingas flytta av arbetsmarknadsskäl att de kan få ett förbättrat flyttningsbidrag. Men politikens huvudriktning måste vara att flytta arbetsplatser till de områden där de arbetande bor. En ökad folkomflyttning, med allt vad en sådan kan betyda av kulturell och social rotlöshet eller skärpta ekonomiska problem för avfolkningskommuner, måste motverkas. Vid utvecklandet av det nationella industriprogrammet och vid en planmässig utbyggnad av den offentliga sektorn – som vi förespråkade i det föregående – bör därför regionalpolitiska hänsyn väga tungt.

Inom ramen för arbetsmarknadspolitiken lägger regeringen ett par delvis nya förslag i kompletteringspropositionen. Dels skall det s. k. Örebroprojektet för ungdomsarbete få stöd som försöksmodell. Vi har inget att erinra mot detta, men anser att fler kommuner bör få möjlighet att vara försökskommuner för liknande projekt. Dels föreslås att staten på försök under ett par år skall lämna ett särskilt bidrag till arbetslösa som startar egen verksamhet. Visserligen är detta ett förslag som kan få en mycket begränsad effekt – i bästa fall 1 000 personer – men det kan i glesbygder vara den enda möjligheten för arbetslösa att kunna stanna kvar på hemorten. Dessa medel bör, enligt vår åsikt, dock främst få den inriktningen att de stimulerar kooperativ verksamhet.

Verksamheten med ungdomslag har visat att det går att få fram arbetsmöjligheter för ungdom. Skall reformen utvecklas till något rejält positivt för de arbetslösa ungdomarna bör alla ungdomar i ungdomslag få arbeta full tid.

För att förverkliga en mer planerad ekonomisk utveckling och för att uppnå en effektiv kontroll av kapitalrörelser och kreditmarknad och för att bättre kunna styra investeringarna efter samhällelig nytta bör de privata affärsbankerna, försäkringsbolagen, investmentbolagen och övriga kreditinstitut nationaliseras. Regeringen bör nu få i uppdrag att tillsätta en utredning som förbereder denna nationalisering.

Ett annat nödvändigt ingrepp i den rådande ägande- och maktstrukturen hänger ihop med den vetenskapligt-tekniska omvälvningen. För att kunna ge denna nya teknik en inriktning som står i överensstämmelse med folkflertalets behov och intressen och nationens självständighet är det nödvändigt att det utvecklas en samhällsstyrd datorindustri och att storföretagen inom elektronikområdet nationaliseras eller på annat vis ställs under en strikt samhällelig kontroll. De konkreta formerna för detta bör utredas.

Samtidigt är det nödvändigt att de arbetande får ett inflytande över införandet av ny teknik i arbetslivet. Ny teknik och arbetsorganisation bör därför bara införas med fackets godkännande. Denna fackliga vetorätt måste stärkas genom fackliga möjligheter att styra teknisk utveckling, t. ex. genom att fackföreningar får rätt att använda egna forskningskon-

sulter som skall bedriva partsforskning kring ny teknik. Samtidigt är det nödvändigt att den nya tekniken inte får tränga ut grundläggande yrkeskunskaper. Samtidigt som yrkesutbildningen därför bör ge insikter i data-tekniska tillämpningar inom varje yrkesområde får de grundläggande yrkeskunskaperna icke fuskas bort. Att möta den tekniskt-vetenskapliga omvälvningen med åtgärder som de förordade är nödvändiga för en demokratisering av arbetslivet.

De vinster som görs med den nya tekniken måste komma hela samhället till del. De måste användas för att förkorta arbetsdagen till sex timmar. Eftersom det kraftigt skulle minska deltidsarbetet är ett genomförande av sextimmarsdagen en reform av stor betydelse för jämlika villkor för kvinnor och män. Man kan med visst fog säga att en massarbetslöshet är en arbetstidsförkortning som vissa av de arbetande får bära och betala – kampmålet måste vara en arbetstidsförkortning utan lönereducering för den stora majoriteten av lönarbetande. Denna bör ha genomförts före 1980-talets slut.

En förkortning av arbetstiden ger flera möjligheter att få arbete inom såväl industri som offentlig sektor. Det betyder inte att arbetslösheten kan avskaffas genom delning av den tillgängliga mängden arbete. Den skapas genom de motsättningar som präglar den kapitalistiska produktionsordningen. Tendensen att minska mängden mänskligt arbete fortsätter, oavsett arbetstidens längd. Men en övergång till sextimmarsdag kan i ett givet läge medföra en engångsökning av antalet i produktionen verksamma. I den meningen ger reformen fler jobb. Den påskyndar också utvecklingen mot en ny arbetsorganisation som står i överensstämmelse med de strategiska mål som ovan angivits.

Utvecklingen f. n. är att arbetstiden utvecklas alltmer ojämnt mellan olika individer: medan reservarmén av arbetslösa på lång sikt tenderar att växa ökar mängden overtidsarbete, som tas ut av dem som har jobb, mycket starkt. 1983 anses overtidsarbetet ha ökat med 33%. Denna tendens hos storföretagen att ta ut mer overtid bidrar till att konservera och förvärra arbetslösheten. Regeringen måste därför få i uppdrag att skyndsamt framlägga ett förslag till ändring i arbetstidslagen som begränsar rätten att ta ut arbetskraft till overtid. Detta skulle kunna bereda tiotusentals möjlighet till arbete.

Kampen för kortare arbetstid innebär en omfördelning av de vinster som görs genom ny teknologi och en höjning av produktiviteten. Men det behövs också en stor ekonomisk omfördelning för att bryta den pågående trenden att alltmer svindlande resurser förs över från de lönarbetande till främst de kretsar och institutioner som utgör storkapitalet och/eller bedriver den alltmer omfattande spekulativen.

Detta historiskt nästan enastående berikande av landets överklass har ägt rum samtidigt som det för folket predikats att alla måste dra åt svängremmen för att klara landet ur krisen och denna rem i praktiken verkligen

dragits åt för folkflertalet genom reallönesänkningar och försämrad utveckling av den sociala servicen och en urgröpning av de Sociala rättigheterna.

Det krävs verkligen ett slut på detta gödande av förmöget folk. Vi har därför tidigare föreslagit en rad skatteskärpningar riktade mot landets överklass, en räfst och reduktion mot dess svällande förmögenheter. Dessa skatteskärpningar har fortsatt aktualitet – förmögenhetstillväxt och kapitalvärdestegring och profiter har vuxit än mer sedan januari. Och fortfarande behövs dessa medel för sociala ändamål för att skapa arbete, för att åstadkomma sociala förbättringar och för att förbättra stödet till barnfamiljerna.

Vi förordar därför också nu att omsättningsskatten på aktiehandeln, som nu tas ut med ett symboliskt belopp, höjs till 10% att betalas 5% av säljare och 5% av köpare. Vi förordar en kraftig skärpning av reavinstbeskattningen. Vi föreslår att bolagsskatten från den 1 januari 1985 höjs till en skattesats om 50%. Vi förordar också att en engångsskatt bör tas ut på stora förmögenheter, motsvarande minst 10% av förmögenhetsvärdet överstigande 500000 kr.

Visst kommer dessa åtgärder att möta motstånd. Men de förmögenhetsökningar som har ägt rum har resten av folket fått betala genom flera år av sänkt standard. Det kommer förvisso att bli litet dyrare att vara kapitalist – men kapitalisterna kan ju inte upphöra med aktiehandel eller realisation av tillgångar för detta. Sådan handel är ju en förutsättning för deras vara som kapitalister. Och skulle åtgärderna åstadkomma ett kursfall och ett spekulationsfall är detta bara till godo, som ett led i kampen mot inflation och den parasitära spekulationen.

Dessa åtgärder mot överklassen måste kompletteras med insatser för de breda grupperna. Vi har tidigare omnämnt de av regeringen införda pris- och hyresstoppen som positiva för folkflertalet för så vitt de inte får utgöra ett led i en strategi för en antifacklig statlig inkomstpolitik. Dessa "stopp" måste kompletteras. Det allmänna prisstoppet bör kompletteras med en politik för sänkta priser på livsmedel genom att slopandet av momsens på mat inleds. Hyresstoppet bör – som vi utvecklar i särskild motion – gälla intill dess hyrespolitiken läggs om så att hyrorna kan börja att sänkas.

Vi är överens med regeringen om att öka bostadsbidragen och föreslår i nyssnämnda särskilda motion hur denna ökning bör fördelas på olika kategorier hyresgäster.

Vi är tillika ense med regeringen om en höjning av barnbidraget med 1500 kr. per barn och år från den 1 januari 1985. Vi anser dock att en tredjedel av denna höjning bör genomföras från den 1 juli 1984.

På grund av den finansiering som regeringen ansett nödvändig och vi accepterat, är den positiva effekten för enbarnsfamiljerna liten. Men förslaget har fått en utformning som står i överensstämmelse med en progressiv familjesyn. Dock bör framdeles flerbarnstillägget omprövas. Det är

faktiskt inte på det sättet att varje nytt barn utöver två blir dyrare och dyrare. Snarast är det så att det första barnet kostar mest. Men det är inte heller i första hand socialt-ekonomiska argument som spelat in vid införandet av flerbarnstillägg. Det motiv som egentligen legat till grund har varit att stimulera en högre nativitet. Nu blir flerbarnstillägget så väl tilltaget att det kan komma – tillsammans med de högre bostadsbidrag som utgår till dem med flera barn – i familjer med två vuxna att bli ett incitament till att en förälder stannar hemma. Det kan alltså direkt uppmuntra hemarbete. Kvinnor kan här komma i samma fälla som de var i under sambeskattningsens tid.

Arbetsmarknad och familjepolitik måste utformas så att de förutsätter och stimulerar kvinnors och mäns lika ansvar för arbete, hem och barn.

Vår huvudsakliga anslutning till regeringens förslag på denna punkt har blockerat den fördelnings- och familjepolitiskt långt mer oantagbara linje som de borgerliga partierna företräder och eljest kunnat vinna regeringen för.

VI

Den inriktning för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken och de åtgärder vi förespråkade i det föregående utgör en nödvändig del för att åtminstone börja lösa de avgörande uppgifter som ställs i de strategiska målsättningar som vi angivit.

Vad vi förordar innebär viktiga inbrytningar i den rådande maktstrukturen. Det har sin udd riktad mot de stora privata ekonomiska imperierna inom och utom landet. Det innebär en omfattande omfördelning av resurser från de storfinansiella kretsarna till förmån för de breda folklagen.

VII

Med hänvisning till ovanstående föreslås

1. att riksdagen beslutar godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordas i motionen,
2. att riksdagen beslutar godkänna de allmänna riktlinjer för budgetpolitiken som förordas i motionen,
3. att riksdagen beslutar uttala sig för vad som i motionen anförs om den kommunala ekonomin,
4. att riksdagen beslutar med godkännande av regeringens förslag till lag om ändring i lagen 1947: 529 om allmänna barnbidrag godkänna vad som i motionen anförs om att allmänt barnbidrag bör utgå med 3800 kr. om året under tiden den 1 juli–den 31 december 1984,
5. att riksdagen beslutar godkänna vad som i motionen anförs om arbetsmarknadspolitikens inriktning,
6. att riksdagen beslutar godkänna vad som i motionen anförs om att ungdom arbetande i ungdomslag bör få arbeta full arbetsdag och hos regeringen hemställer om förslag i enlighet därmed,

7. att riksdagen beslutar begära förslag om att fler kommuner än Örebro skall få vara försökskommuner för projekt för ungdomsarbete i enlighet med den s. k. Örebromodellen.
8. att riksdagen beslutar godkänna vad som i motionen anförs om bidrag till arbetslösa som startar egen verksamhet.
9. att riksdagen beslutar godkänna vad som i motionen anförs om skärpningar av omsättningsskatten på aktiehandeln, reavinstbeskattningen, bolagsskatten och en engångsskatt på stora förmögenheter (vi förutsätter här att vederbörande utskott utarbetar erforderliga lagtexter i enlighet med till detta riksmöte tidigare ställda förslag).
10. att riksdagen beslutar uttala sig för att ett slopande av momsen på mat bör inledas under budgetåret 1984/85.

Stockholm den 10 maj 1984

LARS WERNER (vpk)

BERTIL MABRINK (vpk)

EVA HJELMSTRÖM (vpk)

HANS PETERSSON (vpk)

i Hallstahammar

NILS BERNDTSON (vpk)

JÖRN SVENSSON (vpk)

